

Pomen prastarševstva in razumevanje vloge prastaršev

THE MEANING OF GREAT-GRANDPARENTHOOD AND GREAT-GRANDPARENTS' ROLE PERCEPTION

Simona HVALIČ TOUZERY^{1,2}, Saša MLAKAR³, Katja PESJAK³

¹ Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani

² Avtorica je bila v času priprave prispevka zaposlena na Fakulteti za zdravstvo Angele Boškin

³ Fakulteta za zdravstvo Angele Boškin

Izvleček

Namen: V sodobnem svetu se je v zadnjih letih zaradi demografskih sprememb močno povečalo število štirigeneracijskih družin. O vlogi prastaršev v družinah je malo znanega. Z raziskavo želimo ugotoviti vlogo prastaršev v življenju pravnukov, pomen prastarševstva za prastarše in vnuke ter lastno dožemanje vloge prastaršev. **Metode:** Uporabili smo kvalitativni raziskovalni pristop. Podatke smo zbirali s poglobljenimi individualnimi intervjuji. V raziskavo smo zajeli 7 prastaršev in 9 pravnukov, znotraj štirih štirigeneracijskih družin. Analiza temelji na uporabi utemeljene teorije. Uporabili smo odprto kodiranje in induktivno metodo. V raziskavi smo se opirali na model/teorijo medgeneracijske solidarnosti. **Rezultati:** V rezultatih smo prepoznali 7 kategorij, 17 podkategorij ter 111 kod. Združili smo jih v tri teme: vloga prastaršev v življenju pravnukov, pomen prastarševstva in lastno razumevanje vloge prastaršev. **Sklepi:** Z raziskavo ugotavljamo, da prastarši lastno vlogo dojemajo kot nedefinirano in posledično fleksibilno. Odnosi prastaršev s srednjima dvema generacijama (otroki in vnuki) so ključni za oblikovanje dobrega kakovostnega odnosa med prastarši in pravnuki. V pristnem odnosu prastarševstvo doprinese h kakovosti življenja prastaršev, pravnuki pa so poleg različnih vrst opore deležni tudi priložnosti, da bolje razumejo starost in jo sprejemajo. Prastarševstvo je slabo raziskano in potrebne so nadaljnje ter bolj poglobljene raziskave za boljše razumevanje pomena prastarševstva in vpliva prastaršev na življenje pravnukov.

Ključne besede prastarši, pravnuki, medgeneracijska solidarnost

Kaj je znanega?

Vloga prastarševstva je slabo definirana in slabo raziskana. Srednji dve generaciji sta ključni pri povezovanju najmlajše in najstarejše generacije.

Večgeneracijske družine ne pomenijo nujno socialnih stikov za starostnike.

Prastarši imajo pomembno vlogo pri tem kako se pravnuki spoznavajo s starostjo.

Kaj je novega?

Vloga prastaršev je odvisna od oblike prastarševstva - bližnjega ali oddaljenega.

Bližnje prastarševstvo bogati življenja prastaršev in pravnukov ter pozitivno vpliva na kakovost življenja.

Nedefiniranost vloge prastaršev nudi priložnost, da so prastarši lahko v tej vlogi zelo fleksibilni in jo gradijo sami.

Navajajte kot:

Hvalič Touzery S., Mlakar S., Pesjak K. Pomen prastarševstva in razumevanje vloge prastaršev. Javno zdravje 2017;1(1):56-65.

Prispelo:
6.6.2017

Sprejeto:
13.10.2017

Korespondenca:

Simona.Hvalic-Touzery@fdv.uni-lj.si

Članek je licenciran pod pogoji Creative Commons Attribution 4.0 International licence. (CC-BY licenca). The article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC-BY license).

Abstract

Aim: Society is facing demographic changes and one of its effects is a growing number of four-generation families. Little is known about the role of great-grandparents in the family. In our study, we are researching the role of great-grandparents in great-grandchildren's lives, the meaning of great-grandparenting for great-grandparents and great-grandchildren and individual perception of great-grandparents' role. **Method:** Qualitative approach was used. Data were gathered through in-depth individual interviews. The research included 7 great-grandparents and 9 great-grandchildren in 4 four-generation families. The analysis was based on grounded theory. We used the open coding technique and the inductive method. Intergenerational solidarity theory was the theoretical background of our study. **Results:** Results revealed 7 categories, 17 sub-categories and 111 codes. We gathered these issues in three themes: great-grandparents' role in great-grandchildren's lives, meaning of great-grandparenting for great-grandparents and great-grandchildren, individual perception of great-grandparents' role. **Conclusions:** Study results show that great-grandparents see their role as un-defined and flexible. Great-grandparents' relationship with the middle two generations (their children and grandchildren) is fundamental for developing a good quality relationship between great-grandparents and great-grandchildren. In good quality relationship, great-grandparenting contributes to better quality of great-grandparents' lives, great-grandchildren get their support, and they better understand and accept old age. Great-grandparenting is not well researched and further studies are needed to better understand the meaning of great-grandparenting and its influence on great-grandchildren's lives.

Key words great-grandchild, great-grandparent, intergenerational solidarity

I UVOD

Raziskave ugotavljajo trend znatnega povečanja števila štirigeneracijskih družin v sodobni družbi, kar je rezultat demografskih sprememb (1, 2). Proces demografskega staranja prebivalstva med drugim pomeni tudi naraščanje števila starejših oseb in višanje njihove starosti. Prepoznavamo pojav vertikalizacije (angl. beanpole family), ki označuje krčenje mlajših generacij, povečevanje razlike v letih med generacijami in hkratni obstoj več živečih generacij. Rodovi lahko sestavljajo štiri ali celo pet živih generacij (3). Bengston (4) meni, da postajajo medgeneracijske povezave v sodobni družbi vse pomembnejše, saj se proces demografskega staranja prebivalstva odraža v daljšem skupnem življenju med generacijami. Podobno ugotavljata Hlebec in Filipovič Hrast (19) in pravita, da medgeneracijsko sodelovanje v družini, ki je temelj medgeneracijske solidarnosti, ostaja obsežno in pomembno, kljub omenjenim demografskim spremembam, spremembam družinskih oblik ter novim kulturnim in družbenim vzorcem, vrednotam, normam ter pričakovanjem. Raziskave kažejo, da so oblikovane socialne mreže pomemben dejavnik dobre kakovosti življenja starostnikov, njihovega zdravja, zadovoljstva z življenjem in dobrega počutja (5–8). Vendar pa ob tem Drew in Silverstein (9) opozarjata, da je ključna predvsem stopnja medgeneracijske povezanosti. Tesnejša kot je, bolj pozitiven bo vpliv vloge starih staršev in prastaršev v družini na njihovo dobro psihično počutje. Menita, da medtem ko je starševska vloga v razširjeni družini dobro definirana s pravili, nagradami in sankcijami, pa sta vlogi starih staršev in prastaršev slabše definirani. Vloga starih staršev je sicer opredeljena z nekaterimi družbenimi pričakovanji, vendar je povezana z manj priznanji in sankcijami kot vloga staršev (9).

Pri prastarševstvu se mehanizem nagrajevanja in sankcioniranja skorajda ne uporablja in je nejasnost vloge najbolj izrazita. Nekateri to izrazito nejasnost pripisujejo bitki s starimi starši za otrokovo pozornost (9) in vlogo prastaršev opredeljujejo kot marginalno in nepomembno (11). Wentowski (12) ter Doka in Mertz (13) pa so kljub temu vlogo prastaršev prepoznali kot pomembno in čustveno izpolnjujočo. Kot pravi Goffman (10), igra vsak človek v svojem življenju več družbenih vlog. Vrsta dejavnikov pa pogojuje, katere vloge bo odigral; na primer družbena struktura, ki vloge ustvarja, in sposobnost posameznika, da neko vlogo sploh prevzame. Vloga prastaršev s tega vidika predstavlja osebni izziv prastaršem, saj družba ni jasno izoblikovala te njihove vloge, prav tako pa je

njeno prevzemanje odvisno od vrste različnih dejavnikov (11, 12, 13).

Problematiki prastarševstva je potrebno nameniti več pozornosti, saj so Puur, Sakkerus, Poldma, in Herm (14) v raziskavi, v katero so zajeli devet evropskih držav, ugotovili višji delež prastaršev v višjih starostnih skupinah. Ocenjujejo, da je prevalenca prastarševstva v prebivalstvu med 2 in 4 %. Ta delež je nižji od dejanskega, saj so raziskavo omejili na osebe stare do 79 let pri čemer so izključili starostnike v višji starostni skupini, med katerimi je prevalenca pravnikov najvišja. Hvalič Touzery (15) na podlagi raziskave SHARE iz leta 2006/2007 ugotavlja, da je med ljudmi starimi 50 let in več v Sloveniji 6,1 % prastaršev. Ta delež s starostjo narašča, tako je imelo pravnuke 10,4 % oseb starih od 65 do 74 let, 34,5 % oseb starih od 75 do 84 let, ter 61,7 % oseb starih 85 let in več. Omenjena raziskava še ugotavlja, da so prastarši v povprečju stari med 78,8 in 81,2 let. Rezultati raziskave SHARE iz leta 2011 kažejo na porast deleža prastaršev v populaciji stari od 75 do 84 let (39,8 %) in med starimi 85 let in več (67,1 %) (16). Hvalič Touzery (15) še navaja, da so imeli prastarši v povprečju več otrok in dvakrat več vnukov kot tisti udeleženci raziskave, ki pravnikov niso imeli, kar potrjujejo tudi druge raziskave (9, 11).

Cilj naše raziskave je bil proučiti, kakšno vlogo igrajo prastarši v življenju pravnikov, kakšen je pomen prastarševstva za prastarše in vnuke, ter kakšno je njihovo lastno dožemanje vloge prastaršev.

I.1 Teoretični okvir

V raziskavi smo se opirali na model/teorijo medgeneracijske solidarnosti, katerega je razvil Bengston s sodelavci (17, 3, 18). Teorija medgeneracijske solidarnosti je »ena najpomembnejših teorij za opazovanje medgeneracijske solidarnosti v družini« (19) in vsebuje šest dimenzij: dimenzijo povezanosti, emocionalne solidarnosti, konsenzualne solidarnosti, funkcionalne solidarnosti, normativne solidarnosti, ter strukturne solidarnosti. Te dimenzije pojasnjujejo medgeneracijsko družinsko solidarnost in predstavljajo odnosno, emocionalno in kognitivno orientacijo (18) v medgeneracijskih odnosih na mikro nivoju.

V našem prispevku medgeneracijsko solidarnost definiramo z vidika odnosne orientacije oz. z vidika odnosov med dvema generacijama v družini in nas zanima na mikro oz. družinskem nivoju. V raziskavi smo za pojasnjevanje medgeneracijske družinske solidarnosti upoštevali vseh šest dimenzij. Prva dimenzija se nanaša na stike, torej na pogostost in na

vzorci povezav preko različnih skupnih aktivnosti med prastarši in pravnuki. Druga dimenzija se nanaša na emocionalno povezanost, ki se usmerja v prisotnost in intenzivnost pozitivnih čustev ter stopnjo vzajemnosti teh čustev med prastarši in njihovimi pravnuki. Dimenzija normativne solidarnosti izraža jakost družinskih norm, kjer smo zajeli oceno pomembnosti medgeneracijskega odnosa za prastarše in pravnuke ter ugotavljali vlogo prastaršev v družini. Strukturna solidarnost predstavlja strukturo priložnosti za povezanost prastaršev in pravnukov, ki je odvisna od števila potomcev, zdravja prastaršev in geografske bližine bivališč. Dimenzija funkcionalne solidarnosti se nanaša na izmenjavo pomoči, storitev in virov ter percepcijo vzajemnosti medgeneracijskih izmenjav pomoči. Dimenzija konsenzualne solidarnosti pa zajema stopnjo ujemanja vrednot, stališč in prepričanj pravnukov in prastaršev.

2 METODOLOGIJA

Uporabili smo kvalitativni raziskovalni pristop. Celovitejši vpogled in popolnejše razumevanje proučevanega problema smo dosegli z vključitvijo dveh virov informacij (20), katere smo opredelili glede na družinsko vlogo (prastarš, pravnuke). S tem smo dobili vpogled v proučevani problem z dveh zornih kotov. Pogled na vlogo prastaršev smo pridobili prek uporabe tehnike individualnega intervjuja prastaršev in njihovih pravnukov.

2.1 Instrument

Uporabili smo polstrukturiran vprašalnik, ki smo ga razvili na podlagi pregleda tuje in domače literature s proučevanega področja (9, 13, 15, 12, 21). Oblikovali smo en polstrukturiran vprašalnik za prastarše in enega za pravnuke. Polstrukturiran vprašalnik za prastarše je zajemal pet osrednjih tem: 1.) stiki s pravnuki, 2.) ocena lastne vloge prastarša, 3.) doživljanje prastarševstva, 4.) aktivnosti s pravnuki, 5.) splošno razumevanje vloge prastaršev. Vprašanja za pravnuke so bila prilagojena njihovi starosti. Intervjuji so bili krajši kot za prastarše in so se nanašali na 1.) stike s prastarši, 2.) aktivnosti z njimi in 3.) pomembnosti prastaršev.

Demografske podatke prastaršev, udeleženi v raziskavi, smo zbrali prek strukturiranega vprašalnika, ki je vseboval 13 vprašanj odprtega in zaprtega tipa. Spraševali smo po spolu, starosti, izobrazbi, poklicu, zakonskem stanu, številu oseb v gospodinjstvu, oceni lastnega zdravja in odvisnosti od pomoči drugih, številu in starosti potomcev ter pogostosti stikov s pravnuki. Vprašalnik za pravnuke je vseboval 7 vprašanj, ki so se nanašala na spol, starost, število prastaršev, bližino prastaršev in stike z njimi.

2.2 Vzorec

Uporabili smo namenski vzorec, pri čemer smo sledili prepričanju Polit in Beck (22), da lahko raziskovalec sam oceni in izbere subjekte znotraj populacije. V raziskavo smo zajeli 7 prastaršev in 9 pravnukov, znotraj štirih štirigeneracijskih družin. Kljub manjšemu vzorcu smo tekom raziskave zaznali zasičenost podatkov. V vzorec smo vključili enega pradedka. Demografske značilnosti prastaršev in pravnukov so prikazane v tabeli 1.

Tabela 1: Demografske značilnosti prastaršev in pravnukov

Značilnosti vzorca	n/ PV (SO)	Min-Max
PRASTARŠI (n = 7)		
Spol		
ženski	6	
moški	1	
Starost (v letih)	88,0 (6,325)	78-96
Zadnja končana šola		
osnovna šola ali manj	1	
dvo- ali triletna strokovna šola	4	
štiriletna srednja šola	2	
Zakonski stan		
poročen (živita skupaj)	2	
ovdovel	5	
Število oseb v vašem gospodinjstvu, vključno z vami	2,14 (2,193)	1-7
Povprečna starost, ko so prvič postali prastarši	78,14 (7,259)	65-84
PRAVNUKI (n = 9)		
Spol		
ženski	4	
moški	5	
Starost (v letih)	8,56 (4,275)	3-15
Število prastaršev, ki si jih spoznal	2,67 (2,291)	1-6

Legenda: PV = povprečna vrednost, SO = standardni odklon, Min-Max = najmanjša in največja vrednost

2.3 Postopek zbiranja podatkov in opis obdelave podatkov

Podatke smo zbirali s poglobljenimi, polstrukturiranimi individualnimi intervjuji, katere smo izvedli v pomladnih mesecih leta 2017. Raziskavo je odobrila Komisija za znanstveno-raziskovalno in razvojno dejavnost Fakultete za zdravstvo Angele Boškin. Sodelovanje v raziskavi je bilo prostovoljno in anonimno. Prastarši, ki so sodelovali v raziskavi, so podali pisno soglasje k raziskavi, snemanju pogovora in objavi rezultatov. V imenu otrok, ki so sodelovali v raziskavi, so dali pisni pristanek starši, ustni pristanek pa tudi otroci sami, ki jim je bilo hkrati pojasnjeno, da se lahko kadarkoli in brez posledic odločijo, da prenehajo z intervjujem. Za to možnost se ni odločil nihče. Pred izvedbo raziskave so vsi udeleženci ter starši otrok prejeli pisne in ustne informacije o

namenu in poteku raziskave. Hkrati so bili seznanjeni, da bo intervju posnet za namene raziskave in pozneje prepisan brez prepoznavnih osebnih informacij o udeleženi osebah, s čimer se zagotavlja anonimnost udeležencev raziskave. Izvedba intervjujev je potekala v skladu z etičnimi načeli strokovnosti, informiranosti, odkritosti, zaupnosti, svobodne privolitve in zaščite udeležencev. Tonski zapisi so bili varno shranjeni v raziskovalčevi pisarni in so bili dostopni le raziskovalcu, ki je izvedel dobesedno transkripcijo. Ob transkripciji smo odstranili imena, intervjuvance smo predhodno oštevilčili, tako da njihova identiteta ni prepoznavna.

Demografski del podatkov smo zbrali pred intervjuji prek strukturiranih vprašalnikov. Podatke za prastarše smo dobili s strani njih samih, za pravnuke pa prek njihovih staršev ali otrok samih, odvisno od njihove starosti. Kvantitativne podatke smo analizirali z deskriptivno statistiko s pomočjo programa SPSS, verzija 20.0.

Vsa besedila smo večkrat prebrali, da smo prepoznali ključne izjave in kode. Analiza temelji na uporabi utemeljene teorije. Uporabili smo odprto kodiranje in induktivno metodo (23). Intervjuje smo šifrirali, pri čemer PB pomeni prastarš, PV pa pravnik. Številka poleg obeh kratic označuje zaporedno številko intervjuvanca znotraj vsake od skupin. S tovrstnim zapisom šifre smo omogočili sledljivost vsebine. Primer šifre je PB1 oz. PV1.

3 REZULTATI

Vlogo prastaršev v življenju pravnikov razlagamo prek prepoznanih kategorij, kateri se navezujejo na *pogostost stikov in pristen osebni odnos ter skupne aktivnosti*, katero smo povezali z dimenzijo povezanosti, emocionalne, strukturne ter funkcionalne in konsenzualne solidarnosti. Kot pristen odnos razumemo »odnos, v katerem vsi človeško zorijo, vsak po svoje« (26). Pomen prastarševstva smo ugotavljali prek kategorije, ki zajema odnose med pravniki in prastarši, pomen, ki ga prastarši in pravniki pripisujejo drug drugemu ter doživljanjem prastarševstva. Kategorije smo povezali z dimenzijo emocionalne, funkcionalne in konsenzualne solidarnosti. Dojemanje vloge prastaršev smo ugotavljali prek primerjave opredelitve vloge starih staršev in prastaršev ter z razumevanjem vloge prastaršev. Ti kategoriji smo povezali z dimenzijo normativne, konsenzualne in emocionalne solidarnosti (17).

3.1 Razumevanje vloge prastaršev v življenju pravnikov

Priložnosti za ohranjanje medgeneracijske solidarnosti smo ugotavljali prek vprašanj o pogostosti stikov, o oceni zdravja in številu potomcev. Odgovori o zdravju so bili precej razpršeni. Največ prastaršev je svoje zdravje ocenilo kot dobro in ti so bili tudi neodvisni od pomoči drugih (n = 4), ostali trije so bili delno ali precej odvisni od pomoči drugih. V povprečju so imeli 2,14 otrok, 3,57 vnukov in 3,71 pravnikov. Njihovi odrasli otroci so bili v povprečju stari 58,87 let (SO = 6,610), vnuki 33,20 let (SO = 6,745), pravniki pa 6,75 let (SO = 4,011). Prastarši so imeli s pravniki v polovici primerov stike nekajkrat mesečno ali več, v polovici primerov pa le nekajkrat letno. Pravniki so imeli od enega do tri žive prastarše (PV = 1,67, SO = 1,000). Skupno so imeli 15 prastaršev. S sedmimi so imeli stike nekajkrat tedensko, s tremi nekajkrat mesečno in s petimi nekajkrat letno. Pristnost druženja prastaršev in pravnikov ter priložnosti zanj se zmanjšujejo s starostjo, z boleznijo, redkim stikom med generacijami ter nezainteresiranostjo za izkušnje in nasvete prastaršev.

»Veste jaz bi jim večkrat, veste zdej ti otroci sploh ne poslušajo. Tud če jim kej rečem, ja mama, tko je blo včasih, zdej je pa tko, ne? Potem pa reč, če kej moraš.« (PB4)

»V stiku smo tko, da če se dobimo skupej, se mal poigramo, sicer sem pa že preveč v letih, da mi gre že bolj težko s temi majhnimi otroci.« (PB4)

»Se ne morem z njo igrat, ker se sploh ne morem nikoli z njo igrat, ker ima še palico.« (PV2)

»Ne razmišljam tok o tem, sej sem redkokdaj pri njej.« (PV5)

»Premal smo pa tud skupej. Ta velka, ki sta v hiši sta pa že prevelika, da bi se z mano kej dost pogovarjala.« (PB4)

Med udeleženci raziskave smo prepoznali dve skupini, in sicer tiste, ki so imeli razmeroma pogoste stike in pristen osebni odnos ter tiste, ki so imeli zelo redke stike in bolj površinski odnos. V družinah, kjer so bili stiki med prastarši in pravniki pogosti, je bil odnos med udeleženci pristen, medtem ko smo prepoznali odtujenost med pravniki in prastarši, kjer so bili stiki redkejši in površinski.

»Da eno mamo lahko vidim skoraj vsak dan, in imam lahko večje vezi z njo kot pa z drugo mamo, ki jo vidim samo dvakrat na mesec.« (PV1)

»Ne vem kako bi to izrazila, stik. Ja in to je velik. Al pa ko po telefonu govorimo. Še ta mala kako zna, kako tudi ona že govori po telefonu.« (PB1)

»S tremi mam vsak dan stike, z dvema pa ne, ker so oddaljeni. Nič ju ne morem spraševati. Par besed pa ne vem več kaj vprašati, tko je pa vsak dan neki. To pa ko pridejo iz šole, sem zmeri prisotna, da kaj povejo. In jaz uživam v tem kar slišim.« (PB2)

Ugotavljamo več dejavnikov od katerih je odvisna pogostost stikov med prastarši in pravnuki. Le-ti so v veliki meri odvisni od stikov med prastarši ter njihovimi lastnimi otroki in vnuki, saj so v večini primerov pravnuki lahko prišli do njih le ob spremstvu srednjih dveh generacij. Prastarši in pravnuki so kot dodatne razloge za pomanjkanje medosebnih stikov navajali geografsko oddaljenost, pomanjkanje časa in druge obremenitve.

»To je tko, če ga prpelejo, ga vidš, drgač ga pa ne vidm. Ko sta v hiš, je drgač.« (PB3)

»Pri drugi mami nisem nikol sama. Če grem, grem z mami pa z očijem. Ali grem pa z babi pa dedijem.« (PV3)

»Daljava je ključna, da imamo manj stikov.« (PB1)

»Saj jih nimajo cajt vozit. Ta velik je že kukrtok na svojem, skor. Tadv ta mala pa kadar me vidta, ko tja pridem. Sem jih tud ne vozi velikrat, mogoč enkrat na let, tudi ona nima cajt, pa tudi otroka, kukr bosta večja manj cajta bo, a ne. Več šola zahteva.« (PB3)

»Ja, eni so oddaljeni, ne, drugi pa so preveč zavzeti z raznimi dejavnostmi. Ni časa.« (PB2)

Prastarši in pravnuki preživljajo skupni čas na najrazličnejše načine. Tisti, ki imajo bolj površinske odnose običajno krajši čas preživijo skupaj, na primer ob skupnem kosilu, krajšem pogovoru, se vidijo na večjih praznovanjih ipd. Udeleženci raziskave, ki so pogosteje v pristnih osebnih odnosih, so omenjali vrsto načinov preživljanja skupnega časa, med katerimi sta najpogostejša pogovor in različne igre, ki ne zahtevajo večjih fizičnih naporov. Pravnuki so večkrat omenili, da jih prababice rade posladkajo s čokolado ali drugimi sladkimi priboljški.

»Z eno se ne morem igrati, se pa rada pogovarjam, ji kaj narišem, naberem kakšne rožice. Lahko se pogovarjava, ampak nič drugega.« (PV1)

»...odvisno je od njihovega zdravja in razpoloženja ... ena se ne more tolik premikat in se pol težji take zabavne igre igraš, kdaj pa zaideš v pogovor, naredimo kakšne predstave s sestrama in jih tud tko razvedrimo in je tud tko zabavno. Na primer ena druga, pri njej pač jo roke bolijo, ampak zabavamo se, tudi na pretek, smešnice, neverjetno. Pri njej če bi bilo pa možno, bi se pa tud kej takega igrala, ampak ne gre, a ne.« (PV3)

»Zelo rada pomagam, pa rečem. Pa če me kej vprašajo, sem zelo ponosna. Mama a ti veš tole? ... Na primer zelo me srednja vpraša za dnevnik, ki jih jaz tud pišem. Ona ma to rada pr men. Mama, kako je to, kako si ti tole napisala?« (PB2)

»Z unimi so pa tko mejhni, da se mal pocrkujemo, mal jih popestrvam, pa veste kaj, mama maš čokolado, mama maš piškote in to je potem kr v redu.« (PB4)

»Včasih ji jaz pokažem kaj znam. Ja, pa stvari, ki jih imamo včasih v vrtcu, tko da telovadimo, tko imamo eno telovadnico, kjer vadimo in včasih ji kaj tistega pokažem. Včasih pa ne.« (PV1)

3.2 Pomen prastarševstva

Pravnuki so svoje stare starše doživljali drugače kot prastarše. Čas s starimi starši so preživljali drugače in so do njih čutili večjo navezanost.

»Ja, drugačn. Ja pr mami in atu je boljš. Bolj tko se zabavamo pa tko boljš.« (smeh). (PV5)

»S prababico sem veliko manj, manj se srečam, manj se pogovarjam in nisem dolgo pri njej kot sem pri babi in dediju.« (PV1)

Vsi prastarši v raziskavi so omenjali, da so se pravnukov razveselili, da jim prastarševstvo daje občutek, da se na nek način njihovo življenje nadaljuje. Prastarševstvo jih navdaja s ponosom in občutkom veselja, da so dočakali pravnuke. Pravnuki vsem prastaršem veliko pomenijo in jih imajo radi, ne glede na pogostost stikov in pristnost odnosov.

»Maš spet neki. O to je pa spet od vnučke, to je pa spet naprej.« (PB1)

»En velik ponos. Obenem pa tud strah me je blo, da sem že tolik deleč pršla z leti, a ne.« (PB2)

»Zelo zelo se mi dobr zdi, da jih imam, da jih lahko pri teh letih še stisnem k sebi, pa jih mam rada. Čutim, čutim do njih.« (PB2)

»Z vnuki sem skoraj bolj povezana, ker se lažje nekaj zastopim. Pravnuki pa veste kok je, eni so že veliki, eni pa še tko mejhni. Rada mam pa vse in z vsem se dobr razumem.« (PB4)

»Ja, velik mi pomen. Da sem dočakala, da jih še vidm. Velik mi pomen.« (PB3)

Prastarši omenjajo, da jih pravnuki pomladijo, da se veselijo njihovih uspehov, da jim popestrijo njihov vsakdan in da jim je prijetno, ko vedo, da gre življenje naprej.

»Ja, se mi zdi, da smo spet mladostni, ko mam take mlade okrog sebe. Res. Ne pa to, ko smo vsi tamle 90.« (PB1)

»Ja, da se zelo veselim uspehov mojih pravnukinj. Šolskih uspehov in na splošno, ker se lepo razvijajo pred mojimi očmi. Vsak dan je neki novega in to je užitek za starega človeka. In tko tudi zame.« (PB2)

»Pol pa da rada sem med njimi, me poživijo, a ne, kadar so z menoj.« (PB2)

»Veste kaj, pomeni tok, da gre življenje naprej, da so vnuki zdravi, da se dobr zastopmo z njimi in je prav lepo imeti vnuke, pa še posebi pravnuke.« (PB4)

Podobno, kot pri stikih, ugotavljamo, da se tudi pri odnosu med prastarši in pravnuki oblikujeta dve skupini in sicer tisti, ki čutijo medsebojno povezanost in drugi, ki so odtujeni drug od drugega. Tisti, ki so tesno povezani izražajo veselje ob druženju. Ena od prababic omenja, da ima ob vnukih občutek, da so radi pri njej. Prastarši so tudi izražali občutek zadovoljstva, ker se še vedno čutijo potrebne.

»Stike da mam in to je velik, če je stik. To je velik z otrokom, če ga maš. To je men in njim po mojem tud. En tak občutek mam, da so zlo rade tuki, no.« (PB1)

»Zmeri me še rabjo, pa pravjo mama maš to, mama maš to.« (PB4)

Nekateri pravnuki pravijo, da jim prababice veliko pomenijo, da so prababice nekaj posebnega, da si želijo, da bodo še dolgo žive in da so radi z njimi. Pri drugih smo prepoznali odtujenost. Ko smo pravnuke povprašali kaj jim pomeni prababica, so odgovorili:

»Rad jo imam.« (PV9)

»Rada jih imam in tud želela bi si, da ko bom jaz velika, da bi jih imela še vedno na svetu.« (PV1)

»Rada jih imam, ker so dobre do mene.« (PV1)

»Neki posebnega so. Če ne bi bilo njih, neki manjka. Nekak tak zabavne so, velik novega se naučiš, velik zgodovine izveš, ne pa po unih učbenikih.« (PV3)

»Tretja prababica je pa taka, da sem ful rada z njo. Ampak tam sem vedno notri.« (PV2)

»To mi pomenijo, da še živijo, pa da niso umrle.« (PV2)

»Hm, ne vem. Neka oseba ki ...(tišina)... ma pač drug zorn kot sveta kot vsi ostali. Bom tko reku.« (PV6)

»Nič, skori. Pač, tko.« (PV5)

3.3 Razumevanje vloge prastaršev

Vprašanje o vlogi prastaršev se je izkazalo kot zahtevno, saj je vloga prastaršev, za razliko od ostalih družinskih vlog, veliko manj opredeljena. Da bi lažje razmišljali o vlogi prastaršev, smo jih najprej povprašali po razlikah oz. podobnostih z vlogo starih staršev. Vsi, razen ene udeleženke, so odgovorili, da so razlike v vlogah precejšnje. Predvsem so omenjali, da ima babica oz. dedek več odgovornosti, glavno besedo, da varuje vnuke in tako tudi sodeluje pri njihovi vzgoji ter da se narava iger z otroki razlikuje. Po drugi strani pa so dejali, da sedaj ne morejo več pomagati, da pa imajo več časa, ki ga lahko preživijo s pravnuki.

»...babica jih vseh mal bolj pocrklja lahko, k prababica je pa že v letih (smeh). Že kinka, ampak te neki boli. Drgač jih maš pa isto rad, sam una jim laži mal več pomaga še. Dočim jaz ne morem zdej pomagat.« (PB1)

»Prej sem delala, nisem mogla tok bit z vnukinjo. Zdej se pa lažji pogovarjamo.« (PB1)

»Ko sem bla babica, sem imela več odgovornosti, sem jih pazla in to. Sem imela več odgovornosti in tud več sem imela energije za to da sem se posvečala jim.« (PB2)

»... nekak še kdaj pridem prav, ampak ne več tko kot včasih.« (PB2)

»Ja, razlika je, seveda je razlika, pri vzgoji. Pri vzgoji, ne, ker nismo zraven, pa oni sami izvajajo.« (PB7)

Prastarši so bili naprošeni, da opredelijo, kakšna je po njihovem mnenju vloga prastaršev. Izkazalo se je, da je prisotna precejšnja fleksibilnost oz. raznovrstnost v samem izvajanju vloge prastarša ravno zaradi nedefiniranosti vloge. O tej vlogi prastarši niso veliko razmišljali, tako da jim jo je bilo težko definirati. Ugotavljali smo tudi, da se sama terminologija »prastarš, prababica, pradedek« v praksi ne uporablja,

ne med prastarši, ne med pravnuki. Prastarši so poimenovani tako, kot jih nazivajo njihovi vnuki, kar je bilo v naši raziskavi najpogostejše »mama/ata«. Med redke ključne naloge prastaršev, ki so le bile prepoznane s strani prastaršev, sodijo pogovor, stik z otrokom, nasveti, pomoč po potrebi in lastnih močeh. Veliko pogostejši so bili odgovori, ki se nanašajo na nejasnost vloge, na to, da vloga nima prave vsebine in večjega pomena.

»Tko mal pogovor bi rekla, ne vem kako bi rekla. Stike da mam in to je velik, če je stik.« (PB1)

»Nimam več nobene tiste odgovornosti, ki sem jo imela pri vnukih. Vendar še vseh rada poskočim vmes kdaj, da kej rečem, al nej bo šola če vem, al krkoli. Se mi zelo dobr zdi.« (PB2)

»Se mi zdi, da če se zastopmo, da je to prov lepo, da prababica lahko velik pomaga z nasveti, če poslušajo.« (PB4)

»Če le morem jim pomagam.« (PB4)

»No vloge, prave vloge nimamo dosti.« (PB7)

»Vloga ni ne vem kaj, ker res tukaj pri nas ne živijo, ne.« (PB7)

»To je težko, ker konec koncev ne počnem prav veliko. Hočeš jih razvajati, a nimaš možnosti in ne veš kako.« (PB5)

»Če pride k teb veš, da mu boš vse dal, a ne, kar maš.« (smeh) (PB3)

Ena od prababic je omenila, da kot prastarš nima več odgovornosti, dolžnosti, veljave in da se manj razdaja.

»Ja, kaj sej ne moreš kej pomagat pr teh letih, a ne. ...Tega pa ni, res ni, da bi se name opiral kdo.« (PB2)

»Nimaš več odgovornosti, pa tud dolžnosti pol nimaš, ne. Ne eno, ne drugo.« (PB2)

»Nič nimam veljave več. Ne, oni saj vem, da so mladi, oni bolj vejo kot jaz, ampak kakšna stvar pa tudi rada vidim, da bi moja obveljala.« (PB2)

»Se pa ne razdajam tolik kot sem se včasih, ko sem bla babica.« (PB2)

Nekateri prastarši so omenjali tudi željo po več aktivnostih s pravnuki. Izrazili so pripravljenost za večjo angažiranost pri varstvu pravnukov in drugih oblikah pomoči.

»Vendar še vseh rada poskočim vmes kdaj, da kej rečem, al nej bo šola če vem, al krkoli. Se mi zelo dobr zdi.« (PB2)

»Babice prevzemajo, če ne bi se pa še kej potrudla. Bi še šlo.« (PB2)

»Jaz bi tud lohk dala kdaj kakšen nasvet, ampak ni upoštevan.« (PB2)

»Verjetno bi pazila pravnuke, ker otroke mam pa jaz že skos rada.« (PB3)

4 RAZPRAVA

Pri proučevanju vloge prastaršev v življenju pravnukov, pomena prastarševstva ter lastnega dožemanja vloge prastaršev smo se opirali na dimenzije modela/teorije

medgeneracijske solidarnosti na mikro nivoju (17). Najprej smo si pogledali dimenzijo povezanosti (pogostost in vzorce povezav preko različnih skupnih aktivnosti med prastarši in pravnuki) ter dimenzijo strukturne solidarnosti (strukturno priložnosti za povezanost prastaršev in pravnukov). Odnosni dejavniki (stiki, kakovost odnosa) in struktura priložnosti (geografska oddaljenost, zdravje, odvisnost od pomoči) sta namreč med tistimi, ki najbolj vplivajo na izmenjavo funkcionalne solidarnosti (18). V kontekstu omenjenih treh dimenzij smo v raziskavi prepoznali dve obliki prastarševstva – oddaljeno in bližnje. Enako ugotavljata tudi Doka in Mertz (13). Ugotovili smo, da imajo prastarši pri oddaljeni obliki prastarševstva omejen in ritualen stik s svojimi pravnuki. Bližnjo obliko prastarševstva smo prepoznali pri polovici prastaršev v naši raziskavi. Pogostost njihovega druženja in pristen osebni odnos sta bila večja kot med prastarši in pravnuki pri oddaljeni obliki prastarševstva, prav tako je bila močnejša medsebojna navezanost. Zanimivo je, da so prastarši tudi pri oddaljeni obliki prastarševstva omenjali čustveno navezanost na pravnuke.

Wentowski (12) za razliko od naše raziskave in spoznanj Doka in Mertz (13) ugotavlja, da so kljub simbolni vrednosti prastarševstva, prababice pogosto omenjale čustveno oddaljenost od mlajših generacij. Na tem mestu avtorji poudarjajo, da čustvena povezanost prastaršev s pravnuki in njihovi odnosi niso vedno stvar odločitve, ampak so pogosto odvisni od vrste dejavnikov, kot so geografska bližina, zakonski stan prastaršev, spol prastaršev, zdravstveno stanje, religioznost in stopnja izobrazbe prastaršev (11, 13), kakovost povezav s srednjima generacijama (12, 2, 24) ter od aktivnosti pravnukov in njihovih staršev in s tem povezano časovno razpoložljivostjo. Na kakovost odnosa med prastarši in pravnuki vplivajo tudi družinski vzorci (ločitve, razveze) in osebnost prastaršev (13).

V raziskavi smo v odnosu med prastarši in pravnuki potrdili prisotnost emocionalne solidarnosti. Še najmanj le-te je opaziti pri pravnukih, ki so odtujeni od prastaršev. Vzajemna čustvena opora med družinskimi člani sicer pozitivno vpliva na počutje starih ljudi (8, 25) in je še posebej pomembna v višji starosti, ko ljudem pešajo telesne moči (16). Even-Zohar in Garby (11) menita, da je dimenzija emocionalne solidarnosti posrednik med vedenjsko dimenzijo (nudenje čustvene in instrumentalne podpore pravnukom) in kakovostjo življenja prastaršev. Pozitivni občutki do pravnukov, nudenje opore pravnukom ter skupne aktivnosti z njimi izboljšajo kakovost življenja prastaršev (11). Izraelska raziskava med 103 prastarši

(11) ugotavlja, da je bila med prastarši, ki so svojo vlogo dojemali kot smiselno in pomembno za povezanost družine, večja motivacija za osebno investiranje v vlogo (11). Podobno ugotavljajo tudi druge raziskave (12, 13). Omenjena izraelska raziskava je potrdila tudi statistično povezanost med prastarševstvom in kakovostjo življenja. Drew in Silverstein (9) sta največjo povezanost s pozitivnim počutjem prepoznala pri opravljanju vloge staršev, nato starih staršev in šele nato prastaršev. Menita, da vloga prastaršev sama po sebi ni povezana z boljšim počutjem, ampak je njihovo boljše počutje pomembno povezano z drugima dvema vlogama.

Raziskave ugotavljajo zmanjševanje pomembnosti vloge za vsakdanje družinsko življenje ob prehajanju iz vloge starša, na starega starša in nato prastarša (13, 9, 2, 11). Primerjava med vlogama starih staršev in prastaršev v naši raziskavi je pokazala, da prastarši prepoznajo razlike v vlogi prastaršev in starih staršev. Kot pravijo prastarši, ima babica več odgovornosti in dolžnosti (za vzgojo, šolske obveznosti, varstvo), prastarši pa se manj razdajajo, nimajo več take veljave in imajo občutek, da ne morejo več toliko pomagati, kot so nekoč. Prastarši dojemajo svojo vlogo prastaršev kot manj odgovorno. Wentowski (12) v raziskavi med prababicami podobno ugotavlja, da se je stopnja odgovornosti z vlogo prababice zmanjšala ter, da je odgovornost za pravnuke prešla na druge generacije. V vlogi prastaršev je manj prepoznati finančne in fizične vire funkcionalne solidarnosti, medtem ko so bolj prisotni in pomembni emocionalni viri. Z našo raziskavo ugotavljamo, da je pri bližnjem prastarševstvu prisotna močna dimenzija normativne solidarnosti, medtem ko je le-ta šibka pri oddaljenem prastarševstvu, še predvsem med pravnuki.

Kot pravita Doka in Mertz (13) je vloga prastaršev bolj kot pripisana, zaslužena vloga, predvsem pri tistih prastarših, ki so imeli tesne povezave s svojimi pravnuki. Zaslužena vloga pomeni, da je oseba cenjena na podlagi tega, kar prispeva v družino. Sorodstvena bližina je torej nujen a ne zadosten dejavnik tesnega odnosa med prastarši in pravnuki. Namreč, v delu vzorca prepoznavamo tudi odtujenost, ki je največkrat posledica redkih stikov med prastarši in pravnuki. Ravno tako Wentowski (12) ugotavlja, da večgeneracijske družine ne pomenijo nujno socialnih stikov za starostnike. Sorodstvena bližina le zagotovi kontekst v katerem se lahko razvije odnos med njimi, pomembno vlogo pri oblikovanju odnosa pa imajo tudi odnosi med ostalimi generacijami v družini. Na obliko prastarševstva (oddaljeno ali bližnje prastarševstvo) lahko vplivajo tudi zdravje, odvisnost od drugih, starost, ekonomski položaj, mobilnost (13) ter

medgeneracijska oddaljenost (2). V naši raziskavi se zdravje in odvisnost od pomoči drugih nista pokazala kot odločilen dejavnik za obliko prastarševstva, saj je bilo bližnje prastarševstvo prisotno kljub zdravstvenim težavam in odvisnosti od pomoči drugih. Ključni sta bili geografska bližina ter povezanost prastaršev s srednjima generacijama (otroci in vnuki). Srednji dve generaciji sta najpomembnejši pri povezovanju najmlajše in najstarejše generacije, saj so bili stiki med prastarši in pravnuki v naši raziskavi v glavnem odvisni od teh dveh generacij. Podobno ugotavljajo Even-Zohar in Garby (11), saj je imela večina izmed prastaršev (63 %) v njihovi raziskavi stike s pravnuki prek svojih vnukov (staršev pravnukov), do 26 % stikov pa je prišlo na pobudo njihovih otrok (starih staršev pravnukov). Wentovski (12) meni, da so obiski pravnukov najpomembnejši instrument za ohranjanje stikov med pravnuki in prastarši in posledično za spoznavanje pravnukov, izkazovanje naklonjenosti in obdarovanje. Tudi ona ugotavlja, da je intenzivnost povezanosti med prastarši in pravnuki odvisna od srednjih dveh generacij, saj v njeni raziskavi nobena od prababic ni razvila odnosa s pravnuki neodvisno od drugih dveh generacij. Barer (24) pojasnjuje, da srednji generaciji zaradi skrbi, da bi prababice preobremenili, preprečujeta, da bi prababice pravnukom zagotavljale čustveno in instrumentalno oporo.

V modelu oz. teoriji medgeneracijske solidarnosti je izpostavljena tudi dimenzija konsenzualne solidarnosti. Zajema stopnjo ujemanja vrednot, stališč in prepričanj pravnukov in prastaršev. Tudi slednje je bilo mogoče opaziti v naši raziskavi, vendar bolj z vidika neujemanja in nezainteresiranosti pravnukov za sprejemanje vrednot in izkušenj prastaršev. Rezultati so pokazali, da je stopnja konsenzualne solidarnosti nizka. Kljub temu ugotavljamo, da lahko pravnuki obogatijo in popestrijo vsakdan prastaršev. Podobno Doka in Mertz (13) navajata, da so dvema petinama udeležencev pravnuki v njihova življenja prinesli razvedrilo. Wentowski (12) z raziskavo pokaže, da so prababice ohranile skrb za obdarovanje pravnukov ob praznikih in rojstnih dnevih. S tem so ostale vidne v življenjih pravnukov. Tudi mi ugotavljamo, da je obdarovanje sestavni del prastarševstva kot tudi razvajanje s sladkarijami, kar so pravnuki večkrat omenili. Za razliko od naše raziskave pa v izraelski raziskavi večina prastaršev v zadnjem letu ni pomagala svojim pravnukom (11), kar lahko odraža kulturno pogojenost odnosov.

Nejasnosti v definiranju vloge prastaršev v družini, podobno kot mi, ugotavljata tudi Mietkiewicz in Venditti (2) na vzorcu pradedkov in njihovih pravnukov.

V naši raziskavi so prastarši videli svojo vlogo predvsem z vidika pogovora, stika z otroki, nudenja nasvetov in pomoči po potrebi ter lastnih zmožnostih. Večkrat pa so omenili, da njihova vloga ni jasna ter, da nima večjega pomena v vsakdanjem življenju družine. Nekateri prastarši so tudi izrazili željo, da bi jih bolj vključili v življenja pravnukov ter, da bi bolj izkoristili njihovo pripravljenost za pomoč in nasvete. Podobno Mietkiewicz in Venditti (2) ugotavljata, da pradedki nimajo veliko pogovorov ne skupnih aktivnosti s pravnuki, tudi če se vsakodnevno srečujejo. Po drugi strani pa avtorici menita, da zato, ker pradedki predstavljajo stare ljudi, najverjetneje igrajo pomembno vlogo pri tem, kako se pravnuki spoznavajo s starostjo. Pravnuki so bili zmožni prepoznati nekatere znake staranja pri svojem pradedku kot so spremembe v telesnem izgledu, težave v gibanju, senzorne omejitve. Do podobnega spoznanja smo prišli tudi v naši raziskavi, saj ugotavljamo, da je dober stik pravnukov s prastarši pomemben ne le na mikro nivoju kot emocionalna in funkcionalna dimenzija, ampak tudi iz širšega družbenega vidika. Otroci se ob prastarših namreč spoznavajo s starostjo, se učijo razumevanja starosti in sprejemanja starostnih omejitev, so v pristnem stiku z generacijo, ki v družbi postaja vse bolj številčna. Ti pristni stiki so pomembni z vidika prihodnosti zagotavljanja medgeneracijske solidarnosti na mezo in makro nivoju, v času, ko se družba sooča s prebivalstveno strukturo, kot je v zgodovini še ni bilo in z njo povezanimi izzivi. Even-Zohar in Garby (11) menita, da je za razliko od nejasnosti pri definiranju vloge pradedka (2) vlogo prababic lažje definirati, saj je povezana s težnjo žensk, da prevzamejo odgovornost za sorodstvene odnose med družinskimi člani.

Na podlagi naših ugotovitev in ugotovitev omenjenih raziskav lahko zaključimo, da so vloga prastaršev v življenju pravnukov, pomen prastarševstva za prastarše in vnuke ter lastno dožemanje vloge prastaršev v največji meri odvisni od oblike prastarševstva, torej bližnjega ali oddaljenega. Pri oddaljenem prastarševstvu je vloga prastaršev simbolična in daje pozitivne občutke predvsem prastaršem, ki ob prastarševstvu doživljajo zadovoljstvo in ponos, da so dočakali pravnuke in vidijo, kako se njihov rod nadaljuje. Manj daje tovrstno prastarševstvo njihovim pravnukom. Prastarši v tej vlogi so predvsem fizično in/ali emocionalno oddaljena oseba, v kateri lahko pravnuki prepoznavajo model starostnika, ali pa tudi ne.

Po drugi strani bližnje prastarševstvo bogati življenje prastaršev kot tudi njihovih pravnukov in pozitivno

vpliva na kakovost življenja v starosti. Hagan Hannessy in Walker (27) namreč ugotavljata, da po mnenju starostnikov h kakovosti njihovega življenja najbolj pripomorejo dobri medosebni odnosi z družino. Potreba po osebnem medčloveškem odnosu, potreba po predajanju življenjskih izkušenj mladi in srednji generaciji ter potreba po doživljanju smisla v starosti (28) so del prepoznanih potreb v starosti, ki jih prastarši v odnosu s pravnuki lahko zadovoljijo. Prastarši lahko prevzemajo instrumentalno vlogo, čustveno vlogo, lahko so neke vrste zgodovinarji, ki na pravnuke prenašajo življenjske izkušnje in zgodovinske dogodke lahko pojasnijo »iz prve roke«. Pravnuki se prek njih spoznavajo s starostjo in se učijo sprejemati omejitve, ki jih prinaša starost. Prastarši so lahko tudi vir družinske modrosti, torej osebe, ki nudijo nasvete. Lahko pa so »le« osebe, ki so na voljo za pogovor in skupno preživljanje časa, brez obveznosti in velikih pričakovanj. Nedefiniranost vloge prastaršev pomeni, da so v izvajanju svoje vloge lahko zelo fleksibilni in to vlogo gradijo sami. Torej, si oblikujejo vlogo, ki je zaslužena in ne pripisana (13). Vloga prastaršev je sicer edinstvena v tem, da ponuja povezavo med preteklostjo in prihodnostjo ter je mejnik dolgoživosti (12, 13, 11).

4.1 Omejitve raziskave

Glavna omejitev raziskave je njen namenski vzorec in njegova nereprezentativnost. Pri oblikovanju vzorca nismo upoštevali morebitnih kulturnih posebnosti in drugih demografskih dejavnikov, ki najverjetneje vplivajo na doživljanje prastarševstva. Prav tako v vzorcu pravnikov nismo dali posebnega poudarka starosti in spolu, ki bi lahko vplivala na rezultate. Nadalje je omejitev raziskave v tem, da sogovornikov nismo povprašali o tem, kako se v vlogi prastarša in pravnuka znajdejo njihovi znanci in prijatelji. Rezultatov raziskave zaradi vrste raziskave ni mogoče posploševati, so pa dobljeni rezultati lahko podlaga za

obširnejšo raziskavo. Raziskava je sicer prva tovrstna raziskava v Sloveniji. Tudi sicer so raziskave s tega področja maloštevilne, zato smo se pri pripravi prispevka opirali tudi na starejšo literaturo.

5 SKLEP

Današnja družba se sooča s spremembami družinskih oblik in s tem dinamike družinskih vezi, vendar pa raziskave kažejo, da močna povezanost generacij in medgeneracijska solidarnost v družinskem krogu še vedno obstajajo. V naši raziskavi ugotavljamo, da je odnos med prastarši in pravnuki pogojen s pristnostjo odnosov in trdnostjo povezav med prastarši in srednjima dvema generacijama. Prepoznali smo dve vrsti prastarševstva, in sicer oddaljeno in bližnje prastarševstvo. Pri slednjem je prisotna močna dimenzija normativne in emocionalne solidarnosti. Medsebojno poznavanje in boljše razumevanje med generacijami, ki ga lahko dosegamo z bližnjim prastarševstvom, je eden od načinov, kako razbijati negativne stereotipe o staranju in starostnikih. To je v današnji družbi zelo pomembno, saj se v luči demografskih sprememb sooča s številnimi izzivi in potencialnimi nevarnostmi, ki lahko vodijo v napetosti med generacijami. Ugotavljamo tudi, da vloga prastaršev ni jasno določena, v čemer vidimo prednost, saj jo lahko prastarši sami oblikujejo skupaj s pravnuki. Hkrati pa je bolj izpostavljena nevarnosti, da nekdo te vloge, ravno zaradi njene neopredeljenosti, sploh ne prevzame. Ugotavljamo prednosti pristnega osebnega odnosa za prastarše in pravnuke, zato bi bilo potrebno več pozornosti nameniti krepitvi tovrstnih odnosov. Področje prastarševstva je slabo raziskano, zato bi bile na tem področju potrebne bolj poglobljene raziskave, ki bi upoštevale še druge vplivne dejavnike na prastarševstvo kot so kultura, starost, etnična pripadnost in spol.

LITERATURA

1. Brannen J. Cultures of intergenerational transmission in four-generation families. *Soc Rev* 2006; 54: 133–54.
2. Mietkiewicz MC, Venditti L. Les arrièrre-grands-pères Le point de vue de leurs arrièrre-petits-enfants. *Psychology Neuropsychiatry Viellissement* 2004; 2: 275–83.
3. Bengtson V, Rosenthal C, Burton L. Families and ageing: Diversity and heterogeneity. V: Binstock RH, George LK, uredniki. *Handbook of aging and the social sciences*. 3rd ed. New York: Academic Press, 1990: 263–87.
4. Bengtson VL. Beyond the nuclear family: The increasing importance of multigenerational bonds. *J Marriage Fam* 2001; 63: 1–16.
5. Deindl C, Hank K, Brandt M. Social networks and self-rated health in later life. V: Börsch-Supan AA, Brandt M, Weber G, uredniki. *Active ageing and solidarity between generations in Europe. First results from SHARE after the economic crisis*. Berlin: De Gruyter, 2013: 301–10.
6. Hlebec V. Socialna omrežja starejših kot dejavnik zdravja. V: Hvalič Touzery S, Kaučič BM, Filej B, Skela Savič B, uredniki. *Priložnosti za izboljševanje klinične prakse na področju zdravstvene nege starostnika: zbornik prispevkov z recenzijo*. Jesenice: Visoka šola za zdravstveno nego Jesenice, 2010: 89–95.
7. Litwin H, Stoeckel KJ. The Social Networks of Older Europeans. *International perspectives on Aging* 2013; 6: 177–90.
8. Merz EM, Huxhold O. Wellbeing depends on social relationship characteristics: comparing different types and providers of support to older adult. *Ageing Soc* 2010; 30: 843–57.

9. Drew LM, Silverstein M. Inter-generational role investments of great-grandparents: consequences for psychological well-being. *Ageing Soc* 2004; 24: 95–111.
10. E. Predstavljanje sebe v vsakdanjem življenju. Ljubljana: Studia humanitatis, 2014.
11. Even-Zohar A, Garby A. Great-Grandparents' Role Perception and Its Contribution to Their Quality of Life. *J Intergener Relatsh* 2016; 14: 197–219.
12. Wentowski GJ. Older women's perceptions of great-grandmotherhood: A research note. *Gerontologist* 1985; 25: 593–6.
13. Doka KJ, Mertz ME. The Meaning and Significance of Great-Grandparenthood. *Gerontologist* 1988; 28: 192–7.
14. Puur A, Sakkerus L, Poldma A, Herm A. Intergenerational family constellations in contemporary Europe: Generations and Gender Survey. *Demographic research* 2011; 25: 135–72.
15. Hvalič Touzery S. Prastarševstvo v 14 evropskih državah. *Kakovostna starost* 2013; 16: 20–32.
16. Hvalič Touzery S. Tradicionalne socialne mreže najstarejših ljudi v Sloveniji. *Kakovostna starost* 2014; 17: 3–15.
17. Bengtson VL, Roberts REL. Intergenerational Solidarity in Aging Families: An Example of Formal Theory Construction. *J Marriage Fam* 1991; 53: 856–70.
18. Filipovič Hrast M, Hlebec V. Teoretski modeli medgeneracijske solidarnosti. V: Skela Savič B, Hvalič Touzery S, Avberšek Lužnik I, uredniki. Aktivno staranje kot multiprofesionalni izziv: zbornik prispevkov z recenzijo. Jesenice: Visoka šola za zdravstveno nego Jesenice, 2012: 86–93.
19. Hlebec V, Filipovič Hrast M. Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji. V: Majcen B, urednik. Značilnosti starejšega prebivalstva v Sloveniji - prvi rezultati raziskave SHARE. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, 2015: 215–23.
20. Vogrinc J. Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2008.
21. Sheehan R. Young children's contact with the elderly. *J Gerontol* 1978; 33: 567–74.
22. Polit D, Beck C. *Nursing Research: Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice*. 8th ed. Philadelphia: Wolters Kluwer Health/Lippincott Williams and Wilkins, 2014.
23. Mesec B. Metodologija raziskovanja v socialnem delu. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Visoka šola za socialno delo, 1997.
24. Barer BM. The "grands and greats" of very old black grandmothers. *J Aging Stud* 2001; 15: 1–11.
25. Şener A. Emotional Support Exchange and Life Satisfaction. *Int J Humanit Soc Sci* 2011; 1: 79–88.
26. Ramovš, J. Uvodnik. *Kakovostna starost* 2016; 19(2): 1.
27. Hagan Hennessy C, Walker, A. (ur.). *Growing older: Quality of life in old age*. London: Open University Press, 2004: 198.
28. Ramovš J. *Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2003: 87–129.